

De Liefde

Nieuwsbrief van de koren- en pelmolen
De Liefde te Uithuizen (Gr)
29^e uitgave - winter 2011/2012

De koren- en pelmolen *De Liefde* in het jaar 2011

In het jaar 2011 werkte ik 64 dagen op de molen. Op die dagen heb ik de molen 197 uren laten draaien en maakte het wienkruis 83408 omwentelingen. Het aantal bezoekers op de molen bedroeg 426, waaronder weer vele buitenlanders. Een uitgebreid jaaroverzicht met alle activiteiten en gedraaide uren is te vinden op de pagina 'Logboek' van mijn homepage.

Extra activiteiten

Op 25 juni was de molen de gehele dag geopend voor de deelnemers aan de Lentis wandeldag, waarvan velen met hun begeleiders de molen tot op de stelling bekeken. Een dag later bezochten, op verzoek van de overburen, de Doopsgezinde Vermaning, vijf Latijns-Amerikaanse Mennonieten de molen, tot in de kap.

Op 9 juli werd de rodeloperactie in Uithuizen gehouden, een evenement waaraan ook de molen *De Liefde* mee deed; 66 bezoekers beklommen de trappen in de molen.

Op 15 september brachten 16 kinderen van groep 8 van de CBS De Regenboog een bezoek aan de Doopsgezinde Vermaning, ze zagen de molen draaien en kwamen vervolgens, met hun leraar, spontaan ook de molen bezoeken. Dat smaakte naar meer, zei de leraar en hij kondigde alvast een vervolgbezoek aan.

Open monumentendag

Op deze dag, 10 september jl., draaide de molen van half tien tot half zes onder een dun zonnetje, bij een temperatuur van 24 graden. Ideaal weer om er op uit te gaan en zo dachten ook de 49 bezoekers die ik die dag op de molen mocht ontvangen.

Zilvertje en de molenmuis

Op 15 september jl. bezochten de kleuters van groep 2 van de RKBS De Schelp in Uithuizen, met drie begeleiders, de molen *De Liefde* en maakten kennis met de molenmuis. De molenmuis is onderdeel van het educatietraject "Zilvertje en de Schatten van Eemsmond" en heeft tot doel scholieren in de gemeente tijdens hun schoolloopbaan in contact te brengen met het erfgoed in hun eigen omgeving. Het is dan ook een project waaraan meerdere erfgoedlocaties deelnemen. Het project is bedoeld voor alle acht groepen van het primair onderwijs, die verschillende erfgoedinstanties binnen de gemeente Eemsmond bezoeken. Het bezoek van de kleuters was een groot succes.

Een molenroeden-, zelfzwichter- en zelfkruierbouwer te Uithuizen

In oktober 1901 startte Alje van Dam aan de Stationsstraat te Uithuizen een machinefabriek. Al snel werd Alje Gorter een mede compagnon en werd de naam 'Uithuizer Machinefabriek Van Dam & Gorter'. In deze fabriek werden stoommachines en stoomketels ten behoeven van de scheepvaart gemaakt, alsook stoomlocomobielen, dorsmachines, stropersen en vele andere artikelen.

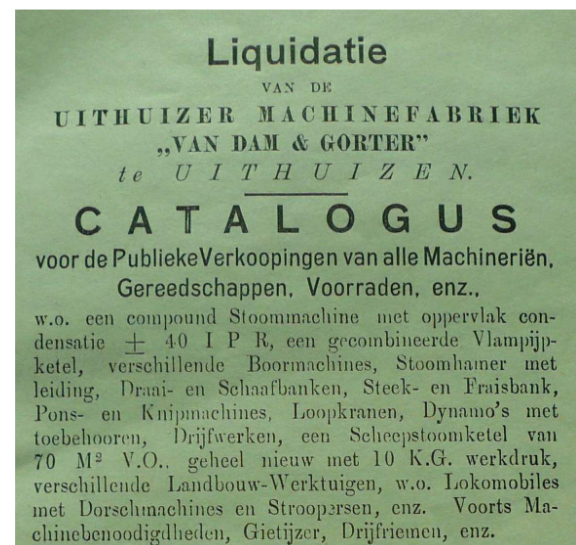

Uit een advertentie in het blad *De Molenaar* van 23 december 1904 blijkt dat men ook onderdelen vervaardigde ten behoeve van de molenbouw, zoals molenroeden, in de volksmond wiken genaamd. Daarnaast maakte men, zo is in de advertentie te lezen 'zelfzwichters en zelfkruierij'. Zelfzwichters is het wiksysteem zoals men dat op de molen *de Liefde* aantreft, een jaloeziesysteem met kleppen. Zelfkruierij is een systeem waarbij achter op de kap van de molen een windroos is geplaatst, waarmee de molen zichzelf op de wind kruit. Op een foto van de molen *Eva* te Usquert is zo'n constructie te zien, die in 1891 werd aangebracht.

Deze constructie, een dubbele windroos, werd overigens enige jaren later weer verwijderd.

Lang heeft de Uithuizer Machinefabriek niet bestaan, want na het overlijden van Alje van Dam, op 16-9-1907, werd het bedrijf geliquideerd en volgde de publieke verkoop in januari 1908. Hiervoor werd een boekje gemaakt, waarin op 33 pagina's de complete inboedel wordt vermeld, zoals die zich bevond in de draaijerij, smederij, bankwerkerij, ketelmakerij, machinekamer, montagewerkplaats, magazijn, koperslagerij, modelmakerij en op het terrein. Hieronder zijn grote objecten, zoals stoommachines, stoomhamer, locomobielen, boormachines, dorsmachines, alsmede vele landbouwwerktuigen, een lijnkoekenbreker en allerlei rijwielonderdelen en gereedschappen.

Ook 'Het Nieuws van den Dag' meldde het gebeuren, zo blijkt uit het op 23 januari 1908 verschenen bericht: 'De machinefabriek der ontbonden firma Van Dam en Gorter, te Uithuizen (Gr.), zal verplaatst worden naar Martenshoek, alwaar de heeren gebr. Bodewes en Gorter de zaak zullen voortzetten'.

Helemaal voorbij in Uithuizen was het echter niet, want in een afgeslankte vorm en aanvankelijk niet meer dan nog slechts een grote smederij, werd het bedrijf door anderen voortgezet. Vandaag de dag is het zelfs weer een bloeiend bedrijf met meerdere vestigingen, onder de naam PMF. Maar molenroeden worden er niet meer gemaakt. *B. D. Poppen © 2011*

De watermolen bij het klooster Ter Apel 1466-1835

In de provincie Groningen staan 84 molens, daarvan zijn 30 poldermolens en de overige 54 zijn koren- en pelmolens, alsmede houtzaagmolens. Al deze molens krijgen hun aandrijving door de wind en zijn dus windmolens. In het zuiden en oosten van het land alsmede op de Veluwe treffen we ook molens aan die hun aandrijving ontleen aan het stromende water van een beek of riviertje.

In een enkel geval treffen we molens aan die hun aandrijving ontleen aan zowel de wind als het stromende water. Tot voor kort moesten we voor het bezichtigen van een dergelijke molen naar Hüven, een Duits dorpje ter hoogte van Emmen. Daar vinden we in één gebouw een gecombineerde molen, met onderin het waterrad en bovenop de wieken. Helaas staat deze molen te midden van hoge bomen en de kans deze molen op windkracht draaiend te zien is dan ook gering.

Sedert enige jaren kunnen we voor het bezichtigen van een gecombineerde wind- watermolen ook in ons eigen land terecht en wel in het Brabantse Dinther. Hier staat aan de Brabantse Aa de Kilsdonkse molen. Jarenlang was het niet meer dan een ruïne, maar na een ingrijpende restauratie werd de watervluchtmolen op 8 mei 2009 door ZKH Prins Friso van Oranje-Nassau, beschermheer van de Hollandsche Molen, weer in bedrijf gesteld. In deze gecombineerde molen wordt nu weer graan gemalen en olie geslagen op zowel wind- als waterkracht.

De Kilsdonkse molen draaiend op wind en waterkracht. In het rechter gebouw staat de oliemolen. Tussen dit gebouw en de molen bevindt zich het waterrad. Foto auteur 25-4-2011.

In het noorden van Nederland is het ondenkbaar dat een molen kan worden aangedreven door een stromende beek. Toch is dat in vroeger eeuwen wel het geval geweest.

Uit de bronnen is namelijk bekend dat er in 1466 bij het klooster Ter Apel een dubbele molen is gebouwd, waarin olie werd geslagen en graan gemalen. De molen had twee onderslag waterraderen die werden aangedreven door het water van de Aa. Om voldoende water te hebben werd een dobbe (vijver) aangelegd. Het water van de (Ruiten) A werd niet rechtstreeks

naar de molen geleid, maar werd via de Molen A afgeleid. In deze stroom werden houten stuwten geplaatst, die men naar behoefte kon open zetten. De vergunning voor de bouw van deze molen verkreeg men nadat men had kunnen aantonen dat er daarvoor ook al een watermolen had gestaan.

In 1665 en 1673/74 werd de molen door de passerende troepen van de bisschop van Munster ernstig beschadigd. Hierna werd alleen de korenmolen weer hersteld.

Gedurende enige eeuwen werd op de molen het graan voor de inwoners van Ter Apel gemalen. Doordat de watertoevoer verminderde besloot Nanne Hansens Mulder in 1825 zijn waterkorenmolen tevens in te richten als rosmolen, waarvoor hij dan ook vergunning verkreeg.

Uit een registratie van 1831 blijkt dat er twee paar molenstenen tot het malen van koren- en beestenvoer aanwezig waren.

In 1832 werd de standerdmolen van Bourtange verkocht. Fredrik Maarsing kocht die voor 750 gulden en liet de molen weer opbouwen ten noorden van Ter Apel in Ter Haar. Vanaf toen werd daar het graan gemalen en had de watermolen geen functie meer. De raderen werden verwijderd en het molenhuis werd tot een dubbel woonhuis ingericht. Dit huis werd in 1928 afgebroken. Nu resteert alleen nog de Molen A.

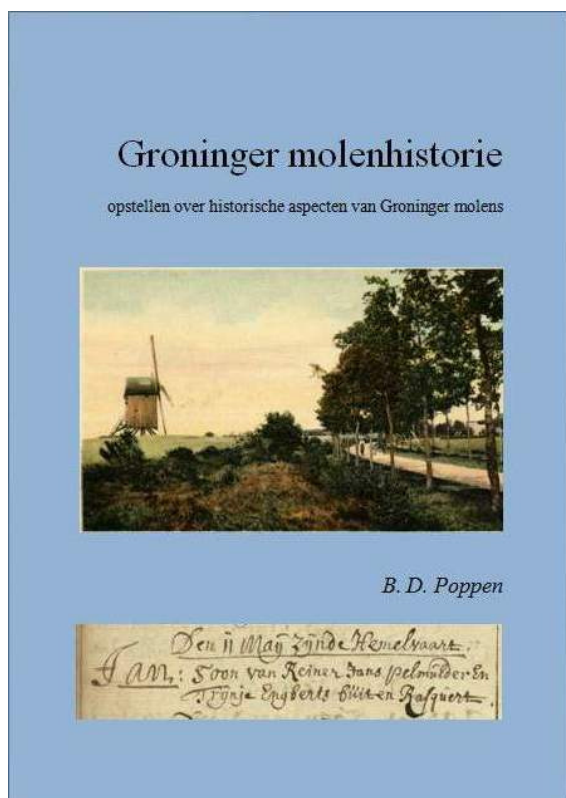

Op deze oude ansichtkaart van Ter Apel is het voormalige molenhuis te zien.

Vooraankondiging van het boek “Groninger molenhistorie”

In het voorjaar van 2012 hoop ik een bundel van vijftig opstellen over historische aspecten van Groninger molens uit te kunnen brengen. Sommige daarvan zijn eerder in tijdschriften gepubliceerd, andere verschijnen voor het eerst. Een kleine greep uit de inhoud:

- een uitgebreid bestek voor de bouw van een oliemolen in 1818 te Middelstum + info
- een vijftal bestekken voor de bouw van rosmolens, waaronder die in de stad Groningen, in het jaar 1672
- het bestek uit 1838 van de korenmolen ‘De Hoop’ te Garsthuizen, met informatie
- instructies voor watermolenaars in de periode 1835-1914, met informatie over de molens
- een overzicht van het verloop van de Groninger standerdmolens vanaf 1628
- vier bestekken van watermolens + info

Tevens bevat het boek een lijst van Groninger molenmakers werkzaam in de periode 1735 t/m 1980 en wordt in 17 opstellen aandacht besteed aan Groninger molenaars(geslachten), voorzien van hun genealogische gegevens.

Het boek van 454 pagina's, met 233 illustraties, wordt gedrukt op A4-formaat, wordt genaaid en gebonden, en is voorzien van een uitgebreide index op persoonsnamen.

De wieken van de molens als communicatiemiddel

In het afgelopen jaar schreef ik in de vier kwartaalafleveringen van het Groninger molenblad ‘De Zelfzwichter’ een serie artikelen over de wiekstanden van de molens als communicatiemiddel. Hierin besteedde ik aandacht aan de rouw- en vreugdestand, de pinkstertooi en de wijze waarop de wiekstanden in het verleden veelvuldig werden gebruikt om berichten door te geven. Naast een praktisch en zakelijk gebruik voor de molenaar werden de wiekstanden soms ook voor heel andere doeleinden gebruikt, zoals tijdens WO I en II, toen het verzet en de illegaliteit er dankbaar gebruik van maakten. De afleveringen van ‘De Zelfzwichter’ zijn te verkrijgen bij het Groninger Molenhuis te Groningen, aan het Lopende Diep 8, of via haar website: <http://www.groningermolenhuis.nl> of via info@groningermolenhuis.nl.

Colofon

Tekst, opmaak en samenstelling
B. D. Poppen, *vrijwillig molenaar*
Ripperdadrift 16, 9981 LH Uithuizen
e-mail: bob@bdpoppen.nl
website: <http://www.bdpoppen.nl>